

2. ÜNİTE İSLAM VE EKONOMİK HAYAT

KAVRAMLAR

İktisat, tasarruf, îsar, riba, ihtikâr, faiz.

ÜNİTEMİZE HAZIRLANALIM

1. İslam ahlakı deyince ne anlıyorsunuz? Fikirlerinizi defterinize yazınız.
2. İslam ekonomisi deyince ne anlıyorsunuz? Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.
3. Kul hakkı yemenin ne demek olduğunu yakın çevrenizden 5 kişiye sorunuz. Aldığınız cevapları not ediniz.
4. İnsanlar birbirine borç alıp verirken nelere dikkat etmelidir? Fikirlerinizi defterinize yazınız.
5. Helal, haram, infak, karz-ı hasen, îsâr, kavramlarını araştırarak anlamlarını defterinize yazınız.
6. Bakara suresi, 261-262 ve 280. ayetleri ile Âl-i İmrân suresi, 92. ayetini Kur'an-ı Kerim mealinden bularak defterinize yazınız.

1. İslam Ekonomisinin Ahlaki Temelleri

Üretim-tüketim ilişkilerinde ahlaki ilkeler gözetilmezse sizce ne tür olumsuz sonuçlar doğar?

Ekonomi, insanların yaşayabilmeleri için üretim-tüketim faaliyetlerinden doğan ilişkilerin bütünüdür. Ticaret, ithalat, ihracat, dağıtım, hizmet gibi işlerin hepsi ekonominin kapsamında değerlendirilir. Ekonomi kavramı ile iktisat kavramı eş anlamlı olarak kullanılsa da iktisat kelimesinin İslam'da çok daha geniş bir anlamı vardır. **İktisat** kelimesi, orta yolu tutmak, aşırılıklardan uzak ve tutumlu olmak anlamına gelir. Ekonomik faaliyetin sınırsız bir şekilde yapılamayacağını, ahlaki esaslar çerçevesinde yapılması gerektiğini ifade eder.

Tevhit inancı gereği insan ekonomik faaliyetlerinde hem bu dünyayı hem de ahiretini düşünmek zorundadır. Allah'ın (c.c.) insana bahsettiği özgürlüğü sınırsız bir şekilde kullanarak sorumsuzca davranmamalıdır. Çünkü özgür irade sorumlulukla dengelendiğinde anlam kazanır. Hiçbir sınır tanımayan, bireyci, hazcı ve savurgan bir ekonomik tutum sergilemek özgür iradeyle açıklanamaz.

İslam ekonomisinin ahlaki temelleri İslam ahlakının meşru gördüğü sınırlar içerisinde şekillenir. Ahlaki temellerin başında kişinin tüm ekonomik faaliyetlerinde helal kazanç ilkesine göre hareket etmesi gelir. Bunun yanında kişinin kazancından infak etmesi, çevresine duyarlı olması, kul hakkına riayet etmesi önemlidir. İşçinin işini en güzel şekilde yapması, iş verenin ise işçisinin haklarını gözetmesi helal kazanç için dikkat edilmesi gereken hususlardandır. Bütün bu ilkeler gözetildiğinde toplumda adalet sağlanır, gelir ve servet dağılımındaki dengesizliğin önüne geçilir. Bu ilkelerin gözetilmemesi durumunda sosyal denge sarsılır ve gelir dağılımında uçurumlar oluşur. Bu da barış ve huzurun bozulmasına sebep olur.

İslam ekonomisinin en önemli ahlaki ilkelerinden biri kanaatkârlıktır. Dünya malını elde etmek için her yolu meşru görüp haram helal dairelerini gözetmeden ekonomik faaliyette bulunmak ahlaki değildir. Peygamberimiz *"Müslüman olan, kendisine yetecek kadar rızık verilen ve Allah'ın verdiklerine kanaat eden kimse kurtuluşa ermiştir."*¹ buyurarak Müslümanın ölçülü davranmasını öğütlemiştir.

İslam ekonomisinin ahlaki temellerinden bir diğeri de cömertliktir. Cömertlik kişinin sevgisini, şefkatini, bilgisini, zamanını ve servetini paylaşmasıdır. Bu cömertlik anlayışı zamanla îsar ahlakına dönüşür. **Îsar**, Müslüman kardeşini kendine tercih ederek fedakârlıkla vermek anlamına gelir. Yüce Allah Kur'an-ı Kerim'de **"...Kendileri zaruret içinde bulunsalar bile onları kendilerine tercih ederler. Kim nefsinin cimriliğinden korunursa, işte onlar kurtuluşa erenlerdir."**² buyurarak İslam kardeşliğinin nasıl olması gerektiğini bizlere bildirmiştir. Ekonomik ilişkilerde de böyle bir ahlak çerçevesinde hareket etmek toplumun kaynaşmasına vesile olur.

Bir şeyi idareli ve dikkatli kullanma anlamına gelen **tasarruf**, ekonomik faaliyetlerde gözetilmesi gereken ahlaki tutumlardan bir diğeridir. Bu tutum içinde olan bir Müslüman ne cimrilik eder ne de elindekini saçıp savurur. Yarınını da düşünerek tasarruf yolunu seçer. Kur'an-ı Kerim'de **"Onlar, harcadıkları zaman ne israf ederler ne de cimrilik, ikisi arasında orta bir yol tutarlar."**³ buyrulmuş bu denge vurgulanmıştır.

¹ bk. Müslim, Zekât, 125.

² Haşr suresi, 9. ayet.

³ Furkân suresi, 67. ayet.

Görsel 13-a

Görsel 13-b

Görsel 13-c

Adalet, tasarruf ve paylaşım İslam ekonomisinin ahlaki temellerindedir.

Müslüman, hayatının her aşamasında ihsan ölçüsü içerisinde davranır. İyi ve güzeli tercih eder ve Allah'ın (c.c.) onu her an gördüğü bilinciyle yaşar. Davranışlarını, eylemlerini ve niyetlerini devamlı olarak gözden geçirir ve bunların sonuçlarını değerlendirir. Hayatı ekonomik, sosyal ve siyasi boyutlarıyla bir bütün olarak kabul eder. Bu kapsamda üretilen mallarda helallik, kalite, sağlık ve hijyen şartlarına riayet eder. Toplumun çıkarlarını kendi menfaatinin önünde görür. Çevre başta olmak üzere her türlü sosyal sorumluluk alanında duyarlı olur. Çünkü İslam ahlakı, hayatın her alanında bizlere, doğru, dürüst, adil, güvenilir ve yardımsever olmayı öğretir. İslam ekonomisinin ahlaki temellerine göre çalışanlar, müşteriler, ortaklar, tedarikçiler gibi bütün paydaşlar, bu ahlaki ilkelere göre hareket etmekte yükümlüdür.

2. Helal Kazancın Önemi

Helal lokma ifadesinden ne anlıyorsunuz?

İslam'ın temel amacı insanların dünyada ve ahirette mutlu olmalarını sağlamaktır. İnsanın mutlu olabilmesi için yüce dinimiz, hayatımızın tüm boyutlarıyla ilgili düzenlemeler yapmıştır. Örneğin yemek, içmek, giyinmek, eğlence, aile hayatı, ekonomik ve sosyal hayat gibi alanlarda İslam'ın belirlediği ve uyulması gereken prensipler vardır. Bu prensiplerin başında helal kazanç gelir.

Helal; dinî bakımdan kullanılması, yapılması, söylenmesi, yenilip içilmesi yasaklanmamış olan şey demektir. Buna göre bir şey, dinin açık bir hükmüne, yasağına ve ilkesine aykırı olmadıkça helaldir, meşrurdur. Helal kazanç ise; dinimizin meşru gördüğü çerçeveler içerisinde elde edilen gelir ve bu gelirle kazanılan rızık demektir. Eğer yaptığımız iş, davranış, söz, yenilen-içilen şeyler helal dairesinin dışında ise haramdır. Haram; yasak anlamına gelir. Dinimize göre yapılması kesin bir delille ve açık bir şekilde yasaklanan fiiller haram kapsamında değerlendirilir.

İnsanın yaşayabilmesi için birtakım zaruri ihtiyaçları vardır. Ev, ev eşyası, yiyecekler, içecekler, giyecekler bunlardan bazılarıdır. Bu ihtiyaçları karşılaması için kişinin çalışması, çabalaması gerekmektedir. Peygamberimiz "Hiçbir kimse kendi elinin emeğinden daha hayırlı bir lokma yememiştir. Allah'ın Peygamberi olan Davut da kendi elinin emeğini yedi."⁴ buyurarak kişinin çalışıp emek sarf ederek kendisini helal yoldan geçindirmesini vurgulamıştır.

Helal yoldan, alın teri dökerek bir değer üreten; bu üretimle kendisine, ailesine ve ülke ekonomisine fayda sağlayan bireyin emeği anlamlı ve değerlidir. Yüce Allah Kur'an-ı Kerim'de "**Allah'ın sana verdiğinden ahiret yurdunu kazanmaya bak ve dünyadan nasibini unutma!**

⁴ Buhâri, Büyü, 15.

Allah'ın sana ihsan ettiği gibi, sen de insanlara ihsanda bulun. Yeryüzünde bozgunculuk çıkarmaya çalışma! Şüphesiz Allah bozguncuları sevmez.”⁵ buyurarak dünyada hak ve adalet üzere çalışmayı bizden istemektedir.

Kazancımızın helal olması için yaptığımız işlerde Allah'ın (c.c.) bize çizdiği sınırları gözetmemiz gerekir. Helâlinden kazanmak için yaptığımız her türlü meşru iş, Allah'ı (c.c.) hoşnut etmekte ve en geniş anlamda ibadet kapsamına girmektedir. Ancak bu durum, farz olan namaz, oruç ve hac gibi özel ibadetler ile karıştırılmamalıdır. İnanan insandan beklenen, imkânlar nispetinde kendisini ve ailesini huzur içinde yaşatmaya yetecek kadar helal dairede çalışmasıdır. Ayrıca bunu ibadet bilinciyle ve karşılığını sadece Rabbinden umarak yapması gerekir. Diğer taraftan Rabbi ile arasındaki kulluk bağıını zedelememelidir. Yüce Allah Kur'an-ı Kerim'de **“Onlar ne ticaret ne de alışverişin kendilerini Allah'ı anmaktan, namaz kılmaktan ve zekât vermekten alıkoyamadığı insanlardır...”⁶** buyurarak bu duruma dikkat çekmiştir.

İhtiyaçları sınırsız görüp hırs ve tamahla kazanç elde etmeye çalışmak insanda adalet ve hakkaniyet duygusunu yok edebilir. Bu yüzden öncelikle elimizdeki nimetlere şükrederek kazancımızın helal olmasına dikkat etmeliyiz. Haramı, helali ve bunların dünyevi ve uhrevi neticelerini düşünmeliyiz. Helal olanın emredildiğini, haram olanınsa nehyedildiğini; helalin bolluğa, berekete, rahmete, salih amellere ve cennete götüreceğini; haramın darlığa, yokluğa, sıkıntılara, günahlara ve cehenneme sevk edeceğini unutmamalıyız.

Görsel 14-a

Görsel 14-b

Görsel 14-c

Görsel 14-d

Görsel 14-e

Görsel 14: Kazancımızın helal olması için, işlerimizde Allah'ın (c.c.) bize çizdiği sınırları gözetmemiz gerekir.

⁵ Kasas suresi, 77. ayet.

⁶ Nûr suresi, 37. ayet.

DEĞERLENDİRELİM

“Ey insanlar! Yeryüzündeki şeylerin helal ve temiz olanlarından yiye! Şeytanın izinden yürümeyin. Çünkü o sizin için apaçık bir düşmandır.” (Bakara suresi, 168. ayet.)

“Ey iman edenler! Eğer siz ancak Allah’a kulluk ediyorsanız, size verdiğimiz rızıkların iyi ve temizlerinden yiye ve Allah’a şükredin.” (Bakara suresi, 172. ayet.)

“Kendileri için nelerin helâl kılındığını sana soruyorlar. De ki: İyi ve temiz olanlar size helâl kılınmıştır...” (Mâide suresi, 4. ayet.)

“Ey iman edenler! Allah’ın size helâl kıldığı iyi ve güzel şeyleri haram saymayın, sınırı da aşmayın. Allah sınırı aşanları sevmez.” (Mâide suresi, 87. ayet.)

“Allah’ın size rızık olarak verdiklerinden helal, iyi ve temiz olarak yiye ve kendisine inanmakta olduğunuz Allah’a karşı gelmekten sakının.” (Mâide suresi, 88. ayet.)

“Artık Allah’ın size helâl ve temiz olarak verdiği rızıklardan yiye. Eğer yalnız ona ibadet ediyorsanız, Allah’ın nimetine şükredin.” (Nahl suresi, 114. ayet.)

Yukarıdaki ayetleri okuyarak helal kazancın niçin önemli olduğunu değerlendiriniz.

3. İnfak Kültürü

İslam dininde yardımlaşmayla ilgili hangi ibadetleri biliyorsunuz?

İnfak, Allah’ın (c.c.) hoşnutluğunu kazanmak amacıyla kişinin kendi malından harcama yapması, ihtiyaç sahiplerine yardım etmesi demektir. Bu yönüyle infak, farz olan zekâtı ve gönüllü olarak yapılan her çeşit yardımı içermektedir.

Başkalarına yardımda bulunmak, insan olmanın bir gereğidir. Yardımlaşma sayesinde, yardım edilenler kadar yardım edenler de kazanır. Dolayısıyla bütün toplum kazanmış olur. Çünkü infak, varlıklı kimselerle yoksul kimseler arasındaki sevgi ve kardeşlik bağlarını güçlendirir, kıskançlığı ortadan kaldırır. Bu sayede toplumun farklı kesimleri arasında denge ve huzur sağlanmış olur.

Bir kişinin başkalarına yardım etmesi nedeniyle zenginliğinde eksilme olmaz. Bilakis infakın kişinin kazancını bereketlendireceği Kur’an-ı Kerim’de şöyle dile getirilmiştir: **“Mallarını Allah yolunda harcayanların durumu, yedi başak bitiren ve her başakta yüz tane bulunan bir tohum gibidir. Allah dilediğine kat kat verir. Allah lütfu geniş olandır, hakkıyla bilendir.”**⁷ Allah’ın (c.c.) rızasını kazanmak için insanın kendisine verilen mallardan harcama yapması, başta bulunması, kişiye ve topluma pek çok fayda sağlar.

Kur’an-ı Kerim’de **“Mallarını Allah yolunda harcayan, sonra da harcadıklarının arkasından başa kakıp incitmeyenler için rablerinin katında özel karşılık vardır. Artık onlar için**

⁷ Bakara suresi, 261. ayet.

korku yoktur, onlar üzüntü de çekmeyeceklerdir."⁸ buyrulurak infakın başa kakmadan, incitmeden yapılması gerektiği vurgulanmıştır.

Peygamberimiz her konuda olduğu gibi infak, mütevazılık, cömertlik ve fedakarlık konularında da örnek olmuştur. Sevgili eşi Hz. Aişe'nin (r.a.) belirttiği üzere Peygamberimiz, ailesiyle birlikte lüks ve israftan uzak mütevazı bir hayat sürdürmüştür.⁹ Çok varlıklı olmamasına rağmen kendisinden bir şey isteyen kimseyi asla geri çevirmemiş,¹⁰ insanların en cömerdi olarak tanınmıştır.¹¹ Onun ihtiyaç halinde dahi Müslüman olan ya da olmayan herkese böylesine cömert ve fedakar davranması, kendisine duyulan sevgiyi artırmakla¹² kalmamış, inanmayanların İslam dinini kabul etmesine de vesile olmuştur.¹³ Özellikle yanı başındaki ilim talebeleri olan Suffe ashabına büyük değer veren Peygamberimiz, zekât mallarını, hiç dokunmadan onlara yönlendirmiş, şahsına gelen hediyeleri onlarla paylaşmıştır.¹⁴

İslam'ın en çileli dönemlerini Peygamberimizle birlikte yaşayan sahabiler de sahip olduklarını Allah (c.c.) rızası için harcamışlardır. Her türlü sıkıntıya sabır göstermenin yanı sıra kısıtlı imkanlara rağmen Allah (c.c.) yolunda vermekten geri durmamışlardır. Medine'de refaha kavuştuklarında da servetlerini Allah (c.c.) için harcamada konusunda yarışmışlardır. Peygamberimizin sadaka vermeyi emretmesi üzerine ashabin önde gelenlerinden Hz. Ömer (r.a.) malının yarısını feda ederken Hz. Ebû Bekir (r.a.) bütün malını Allah (c.c.) yolunda bağışlamış,¹⁵ Hz. Osman (r.a.) da İslam toplumu için yaptığı mali fedakarlıklarla şöhret bulmuştur. Medine'ye hicret edenlerin su sıkıntısı çektiği dönemde büyük bir servet ödeyerek suyu içilebilen Rûme Kuyusu'nu satın almış ve Müslümanların yararına sunmuştur. Yine Peygamberimizin mescide katmak istediği bir araziye satın alarak mescidi genişletmiş, Tebük Seferi'ne çıkacak ordunun teçhizatını üstlenmiş ve bütün bunların karşılığını yalnızca Allah'tan (c.c.) beklemiştir.¹⁶ İlk Müslümanlarda yerleşmiş olan bu fedakârlık ruhu, İslam'ın hâkim olduğu her toplumda çeşitli yansımalarıyla bir infak ve yardımlaşma kültürüne dönüşmüştür.

İnfak kültürü; zekât, sadaka, fidye, fitre gibi maddi yardımlar, düşenin elinden tutma, danışana yol gösterme, ilim öğretme, ustalık-çıraklık ilişkisi içinde meslek öğretme gibi manevi yardım-

Görsel 15: İhtiyacı olanlara su kuyusu yaptırmak da infaktır.

Görsel 16 Kanuni Sultan Süleyman'ın vakıflara gerekli özeni gösteren kişilere ettiği dua.

⁸ Bakara suresi, 262. ayet.

⁹ bk. Ebû Dâvûd, İmâre, 33, 35.

¹⁰ bk. Müslim, Fedâil, 56.

¹¹ bk. Buhârî, Bed'ü'l-vahy, 1.

¹² bk. Müslim, Fedâil, 59.

¹³ bk. Müslim, Fedâil, 58.

¹⁴ bk. Buhârî, Rikâk, 17.

¹⁵ Tirmizî, Menâkıb, 16.

¹⁶ Nesâî, Ehbâs, 4.

larla geçmişten günümüze devam etmiştir. Komşuluk ilişkisi içerisinde olan insanlar arasındaki infak kültürü “*Komşusu açken tok yatan bizden değildir.*”¹⁷ gibi İslami ilkelerle sürdürülürken daha sistemli ve kalıcı yardımlar içinse vakıflar kurulmuştur. Bu vakıflar; şifahane, imarethane, misafirhane, medrese, yol ve çeşme yapımı gibi daha pek çok alanda kurumlar aracılığıyla toplumsal fayda sağlamışlardır.

Vakıflar, İslam tarihi boyunca çok çeşitli hizmetler üstlenmişlerdir. Günümüzde de bu hizmetlerine devam etmektedirler. Vakıflar, aynı zamanda servetin zengin kesimlerden toplumun daha fakir kesimlerine doğru akışını gerçekleştirerek sosyal dengenin kurulmasında ve sosyal bütünleşmenin sağlanmasında rol almışlardır.

BİLİYOR MUSUNUZ?

Osmanlıda; hastalanan kuşların, dağda aç kalan kurtların, yaralanan atların hizmetlerine koşmuş, onların tedavisi, beslenmesi ve nesillerinin devamı için çeşitli vakıflar kurulmuştur. Cami, medrese, mektep, saray gibi her türlü yapının bol güneş alan ve rüzgâr vurmeyen cephelerine “Kuş Köşkü” veya “Kuş Sarayı” da denilen kuş evleri yerleştirilmiş, mezarlardaki mermer sandukaların yanına yağmur suyu birikip kuşların içmesi için küçük tekneler yapılmıştır. Örneğin; Bursa’daki “Gurabâhâne-i Lâklâkan” denilen Leylek Hastanesi yeryüzü tarihinde eşsiz bir müessesedir.

Tarihimizde vakıflar aracılığıyla infak kültürü yaşatılmıştır. Örneğin çeyiz hazırlayan genç kızlara, yolda kalanlara, kimsesizlere yardım amacıyla vakıflar kurulmuştur. İslam tarihindeki çokça örnekleriyle karşılaştığımız bu infak anlayışı şüphesiz dinimizin bu konuyla ilgili emirleri, öğütleri ve tavsiyelerinin bir sonucudur. Müslümanın taşıdığı en temel özelliklerden olan sevgi ve şefkat sadece insanları değil bütün mahlukatı kuşatmış ve tarihte benzeri görülmemiş hayır müesseseleri inşa edilmiştir.

İslam dini, kiskanç ve bencil tutkuların arındırarak insanı olgun bir Müslüman haline getirmeyi hedefler. Bu doğrultuda Yüce Allah, nefsinin bencilliğinden korunan kimselerin kurtuluşa ereceğini bildirmiştir.¹⁸

Toplumda zengin-fakir ayırımı yerine saygı ve sevginin; kin ve nefret yerine kardeşliğin oluşmasının, o toplumda infak kültürünün yaşatılmasıyla mümkün olacağını unutmamalıyız.

DEĞERLENDİRELİM

Aşağıdaki ilgili ayetleri okuyarak infakin hayatımızdaki önemi açısından değerlendiriniz.

“Onlar, gayba inanırlar, namazı dosdoğru kılarlar ve kendilerine rızık olarak verdiklerimizden infak ederler.” (Bakara suresi, 3. ayet.)

“Ey iman edenler, hiçbir alışverişin, hiçbir dostluğun ve hiçbir şefaatin olmadığı gün gelmeden evvel, size rızık olarak verdiklerimizden infak edin. İnkâr edenler ise zalimlerin ta kendileridir.” (Bakara suresi, 254. ayet.)

“Sevdiğiniz şeylerden Allah yolunda harcamadıkça iyiliğe asla erişemezsiniz. Her ne harcarsanız Allah onu bilir.” (Âl-i İmrân suresi, 92. ayet.)

¹⁷ İbn Ebû Şeybe, *Musannef, İman ve rü'yâ*, 6.

¹⁸bk. *Haşr suresi*, 9. ayet.

4. Karz-ı Hasen

Çok darda kaldığınız bir zamanda bir arkadaşınız size borç verse ve “Elin genişleyince ödersin.” dese neler hissedersiniz?

Karz-ı hasen borçlunun durumu iyileşince borcunu ödemesi koşuluyla gönüllü olarak bir başkasına borç vermek anlamına gelir. Karz-ı hasen uygulamasında borçlu kimse borcunu öderken herhangi bir faiz ödemez. Çünkü karz-ı hasende hiçbir maddi çıkar gözetmeksizin sırf Allah (c.c.) rızasını düşünerek Müslüman kardeşinin sıkıntısını gidermek amacı ön plandadır.

Dinimiz İslam'ın amacı, insanın dünyada ve ahirette mutluluk içinde yaşamasını sağlamak ve onu huzura kavuşturmaktır. Müminin; kendisine, yaratana, ailesine ve içinde yaşadığı topluma karşı sorumlulukları vardır. Karz-ı hasen bir Müslümanın darda olan kardeşine karşı sorumluluğuyla ilgilidir.

Borç alıp vermekle ilgili dikkat edilmesi gereken hususlar vardır. Bunların başında mecbur kalmadıkça borç almamak gelir. Çünkü borç almak sorumluluk doğurur. Hz. Aişe (r.a.) validemiz Peygamberimizin “*Ya Rab! Günahtan ve borçtan sana sığınırım.*” diye dua ettiğini ve bu konudaki hassasiyetini bizlere haber vermektedir.¹⁹

Borçlanmalar konusunda üzerinde durulması gereken en önemli noktalardan biri sözleşme yapılmasıdır. Bakara suresinin 282. ayetinde: **“Ey iman edenler! Belli bir süre için birbirinize borçlandığınız zaman bunu yazın...”** buyrulur. Bu ayette borç alıp vermede veya alım-satım ve benzeri akitlerde, borcun yazı ile tespit edilmesi, senet veya senede benzer belgelerin düzenlenmesi tavsiye edilmektedir. Ödünç alıp verme de bir borçlanma olduğuna göre, ileride ortaya çıkabilecek anlaşmazlıkları önlemek amacıyla, bütün ödünç muamelelerinde yazılı sözleşme yapmak, hakların korunması bakımından en doğru yoldur.

Görsel 17: Borç alışverişinin yazılarak kayıt altına alınması dinimizde tavsiye edilir.

Dinimize göre kişilerin haklarının korunması önemlidir. Karz-ı hasen konusunda borç verenin, borçluya haksızlık yapmaktan kaçınması, borçlunun da imkânı olduğunda borcunu ödemesi gerekir. Ödeme durumu olduğu halde borçlunun borcunu bile bile ödememesi konusunda Peygamberimiz “*Ödeme gücünde olan birinin borcunu geciktirmesi zulümdür.*”²⁰ buyurmuştur.

Dinimizde, borçlu olana kolaylık gösterilmesi tavsiye edilmiştir. Borçlu gerçekten bir zorluk içindeyse ödemesi ertelenebilir. Bu gibi durumlarda borcun tamamen bağışlanması da tavsiye edilmiştir. Bir ayette: **“Eğer borçlu darlık içindeyse ona eli genişleyinceye kadar mühlet verin. Eğer bilerseniz, (borcu) sadaka olarak bağışlamanız, sizin için daha hayırlıdır.”**²¹ buyrulur. Borçlu olan biri ödeme zamanı gelince, alacaklıya derdini anlatarak borcunu ödeyemeyeceğini söylediğinde, ona zaman tanımak veya borcu bağışlamak dini yönden güzel bir davranıştır.

¹⁹ bk. Buhârî, İstikraz, 2.

²⁰ Buhârî, İstikraz, 13.

²¹ Bakara suresi, 280. ayet.

Borç verenin, yaptığı iyiliğe herhangi bir karşılık beklememesi gerekir. Eğer herhangi bir karşılık, menfaat ve hediye gibi şeyler bekleyecek olursa burada faiz söz konusu olur. Faiz ise dinimizde haramdır.

Sonuç olarak zorunlu olmadıkça borç yükü altına girilmemeli, borç alındığında ise zamanında ödenmelidir. İmkânı olanlar, borçluya mühlet tanıma veya alacağından vazgeçme şeklindeki karz-ı hasen geleneğini sürdürmelidir. Bu güzel uygulamanın dinimizde Allah'a (c.c.) ödünç vermek anlamına geldiğini ve Yüce Allah'ın da bunu karşılıksız bırakmayacağını unutmamalıdır.

OKUYALIM

Aşağıdaki ayetleri ve hadisleri okuyarak borç alıp-vermenin toplumsal bütünlük açısından önemini yorumlayınız.

“Kim Allah’a güzel bir borç verirse Allah da bunu kat kat fazlasıyla öder. Daraltan da genişleten de Allah’tır ve O’na döndürüleceksiniz.” (Bakara suresi, 245. ayet.)

“... Eğer namazı dosdoğru kılarsanız, zekâtı verirsiniz, peygamberlerime iman eder ve onları desteklerseniz, bir de Allah rızâsı için borç verirsiniz andolsun ki sizin günahlarınızı örterim ve sizi mutlaka altından ırmaklar akan cennetlere koyarım...” (Mâide suresi, 12. ayet.)

“Kim Allah’a güzel bir ödünç verecek olursa, Allah da onun karşılığını kat kat verir ve ayrıca onun çok değerli bir mükâfatı da vardır.” (Hadid suresi, 11. ayet.)

“Kim bir Müslümanın dünya sıkıntılarından bir sıkıntıyı giderirse, Allah da onun kıyamet günündeki sıkıntılarından birini giderir...” (Ebû Dâvûd, Edeb, 60.)

“Kim darda kalmış (borçlu) bir kimseye zaman tanırsa veya alacağını bağışlarsa, Allah onu kendi gölgesinde gölgelendirir.” (Müslim, Zühd, 74.)

BİLİYOR MUSUNUZ?

İslam alimleri, “Allah’a (c.c.) ödünç vermek” anlamına gelen karz-ı hasen kavramını; Allah’ın (c.c.) rızasını kazanmak için ihtiyacı olanlara borç vermek, borcun tahsilinde kolaylık göstermek ve gerekirse borcu bağışlamak şeklinde açıklamışlardır.

5. Kul Hakkı

Üzerinizde en çok emeği olan biri size “Hakkımı helal ediyorum.” dese neler hissedersiniz?

Kul hakkı, insanlar arası ilişkilerden doğan karşılıklı hakları ve sorumlulukları ifade etmek üzere kullanılır. Kültürümüzde çok değer verilen bir hak türü olarak kabul edilir. Kul hakkı yemek veya diğer bir deyişle kul hakkına girmek büyük günahlardandır.

Kul hakkı kavramıyla daha çok bir kimsenin haksız yere malını almak, bir kimseyi maddi açıdan zarara uğratmak anlaşılır. Kul hakkı; insanların malı, mülkü gibi maddi varlıkları yanında kişilikleri, toplumdaki itibar ve saygınlıkları açısından da dikkate alınması gereken bir hak türüdür. Bu yönüyle bakıldığında hırsızlık, rüşvet, hile, gasp gibi maddi açıdan insanları zarara uğratan kötü davranışlarla kul hakkı ihlal edilebildiği gibi yalan, iftira, dedikodu, gıybet gibi insanları mane-vi yönden zarara uğratan olumsuzluklar da kul hakkına girer.

Kul hakkına girmenin büyük bir günah olduğu ve insanın kul hakkı yemesi durumunda ahirette mutlaka hesaba çekileceği Kur'an-ı Kerim'de şöyle dile getirilir: **"Ölçüde ve tartıda hile yapanların vay hâline! Onlar insanlardan (bir şey) ölçüp aldıkları zaman tam ölçerler. Fakat kendileri onlara bir şey ölçüp yahut tartıp verdikleri zaman eksik ölçüp tartarlar. Onlar, büyük bir gün için; insanların, âlemlerin Rabbinin huzurunda duracakları gün için diriltileceklerini sanmıyorlar mı?"**²² Peygamberimiz hadislerinde Allah'ın (c.c.) kendisine karşı işlenen günahları affedebileceğini ancak karşısına kul hakkıyla gelinmemesi gerektiğini belirtmiştir.²³

Kul hakkı ihlali gündelik hayatta bazı tutum ve davranışlarda da karşımıza çıkar. Örneğin trafikte kırmızı ışıkta geçmek, aracını yanlış yere park etmek, sıraya girilmesi gerekirken diğer insanların önüne geçmek gibi davranışlar hak ihlalidir ve kul hakkına girmektir. İnsanların mahremiyet sınırlarına izinsiz girmek; özel hayatlarını araştırmak, istemedikleri şekilde hitap etmek; alaya almak, emek vererek ürettikleri kitap, makale, program, yazılım vb. telif hakkı olan ürünleri izinsiz bir şekilde kullanmak; başkasının ürettiğini kopyalayarak haksız kazanç sağlamak gibi davranışlar da kul hakkının ihlal edilmesi demektir.

Görsel 18: Dedikodu en büyük kul haklarından birisidir.

Dinimizde kul hakkı özellikle ahirete borçlu gitmemek açısından önemli görülmüştür. Çünkü dünyada bir borcun ödenmesi, bir emanetin iade edilmesi gibi yollarla helalleşme sağlanamazsa kişinin, ihlal ettiği haklar sebebiyle ahirette sorgulanacağı bildirilmiştir. Kul hakkı konusunda duyarlı olmak gerekir. Çünkü kul hakkını gözetmek hem bu dünyadaki toplumsal ilişkiler bakımından hem de ahirette hesap verebilirlik açısından önemlidir. İnanan ve ahirette hesaba çekileceğini bilen bir insan herhangi bir insanın hakkını ihlal edemez.

Kul hakkı sadece bireyler arası ilişkilerde söz konusu değildir. Kişinin topluma ve devlete karşı da sorumlulukları vardır. Vergi vermek, askere gitmek, kamu düzenine uymak ve asayışı ihlal etmemek vatandaşlık görevleri arasında yer alır. Bunlar aynı zamanda kul hakkını ilgilendirdiği için dinî birer yükümlülüktür. Bir toplumda kişinin toplumsal sorumluluklarını yerine getirmemesi sadece o kişiyle sınırlı kalan bir durum değildir. Çünkü diğer insanlar vazifesini yerine getirirken; görev ve sorumluluklarını ihmal edenler, yaşadıkları topluma haksızlık etmekte ve kul hakkına girmektedirler. Dinimizdeki kul hakkı bilinci gerçek boyutuyla kavrandığında kanuni yaptırımların olmadığı durumlarda bile insanlar kul hakkını ihlal edici davranışlardan uzak durur.

²² Mutaffifin suresi, 1-6. ayetler.

²³ bk. Buhârî, Rikâk, 48; Müslim, Birr, 59.

Sonuç olarak her insan, kul haklarına riayet etme konusunda özen göstermelidir. Bilerek veya bilmeyerek başkalarının hakkına giren kimse, o hakkı ödemek ve helalleşmek suretiyle üzerindeki kul hakkından kurtulmalıdır. Unutulmamalıdır ki dünyadaki birçok kötülük, kavga ve cinayetler; insanlar arasındaki huzursuzluklar, kul haklarına saygı göstermemekten kaynaklanmaktadır.

Görsel 19-a

Yanlış yere park etmek, toplumun faydalandığı araç ve gereçlere zarar vermek kul hakkıdır.

Görsel 19-b

Görsel 19-c

6. İŞÇİ VE İŞVEREN HAKKI

Size göre bir işveren işçisine nasıl davranmalıdır?

İslamiyet'te işçi-işveren ilişkisi her şeyden önce insani bir ilişkidir ve sadece maddi değil, manevi yönden de taraflara ağır sorumluluklar yükler. Çünkü bu ilişkide karşılıklı haklar söz konusudur.

İş birliğinin sağlanabilmesi için işveren ile işçi arasında sevgi ve saygı çerçevesinde insani ilişkiler kurulmalıdır. Dinimiz, insanlar arasında öngördüğü eşitlik ve kardeşlik ilkeleriyle toplumda barışı ve dayanışmayı amaçlar.

İşçinin işveren üzerinde birtakım maddi hakları vardır. Bu hakların başında yaptığı işe karşılık, alacağı ücret gelir. İnsana çalıştığı için karşılığının verilmesi gerekir. Kur'an-ı Kerim'de "... **Sonra da hiçbir haksızlığa uğratılmaksızın herkese kazandığının karşılığı tastamam ödenir.**"²⁴ buyrulurak bu konuya dikkat çekilmiştir. Çalışan kişinin ücretinin ne kadar olacağı önceden belirlenmeli ve zamanı gelince geciktirilmeden ödenmelidir. Peygamberimiz "İşçiye ücretini alın teri kurumadan ödeyiniz."²⁵ buyurarak bu konunun önemini belirtmiştir. Bir başka hadisinde de Peygamberimiz "Üç kişi vardır ki, kıyamet günü beni karşılarında bulacaklardır... (Bunlardan biri de) işçinin ücretini vermeyendir."²⁶ buyurarak işçinin ücretini vermemeyi büyük bir vebal olarak nitelemiştir.

Görsel 20-a

İşveren ile işçi arasında sevgi ve saygı çerçevesinde insani ilişkiler kurulmalıdır.

Görsel 20-b

²⁴ Âl-i İmrân suresi, 161. ayet.

²⁵ İbn Mâce, Rühûn, 4.

²⁶ Buhârî, İcâre, 10.

İşçinin işveren üzerinde maddi hakları yanında birtakım manevi hakları da vardır. Hiçbir iş, işçinin hayatından ve sağlığından önemli olamaz. Bu bakımdan çalışma şartları insan şeref ve izzetine uygun bir biçimde düzenlenmelidir. Bu kapsamda işçinin beden ve ruh sağlığını önemseyen ve ona göre bir iş ortamı hazırlayan işveren, üzerine düşen bir sorumluluğu yerine getirmiş olur.

İşçinin de işverene karşı yerine getirmesi gereken bazı sorumlulukları vardır. İşçi gücü oranında elindeki işi en iyi şekilde yapmaya gayret etmeli ve dürüst davranmalıdır. Peygamberimiz “Allah, kulunun bir iş yapacağı zaman onu sağlam yapmasını ister.”²⁷ buyurarak Müslümanların işlerini düzgün ve özenle yapması gereğine işaret etmiştir.

İşçi, kendisine teslim edilen her türlü eşya ve malzemeyi emanet bilmeli ve onlara zarar vermemelidir. İşçi, Mü'minlerin en önemli özelliklerinin emanete riayet etmek ve verilen sözleri yerine getirmek olduğunu²⁸ unutmamalıdır.

Günümüzde insanların yaralandığı ve hayatını kaybettiği birçok iş kazası meydana gelmektedir. Bu iş kazalarının pek çoğuna iş güvenliği kurallarının ihlali ve tedbirsizlik sebep olmaktadır. Bu tür durumlara düşmemek için işçi ve işveren, iş güvenliğiyle ilgili gerekli tedbirleri almalıdır.

Sonuç olarak, işçinin ve işverenin birbirlerine karşı gözetmeleri gereken hakları ve sorumlulukları vardır. Bunlar gözetilmediğinde hukuki, ahlaki ve uhrevi sonuçlar ortaya çıkar. Peygamberimizin şu hadisi sadece işçi işveren ilişkilerini değil, bütün insani ilişkileri de düzenleyen temel bir ilkedir. “Sizden biriniz kendisi için sevip istediğini, kardeşi için de istemedikçe iman etmiş sayılmaz.”²⁹

Görsel 21: İşçi ve işveren, iş güvenliğiyle ilgili önlemleri dikkate almalıdır.

YAZALIM

İşçi ve işveren arasındaki ilişkilerde gözetilmesi gereken ilkelerden bazıları aşağıda verilmiştir. Bunlara başka hangi ilkeler eklenebilir? Yazınız.

- *İş, meşru olmalıdır.
- *İşçi, işin hakkını vermelidir.
- *İşveren, işçinin hakkını vermelidir. İş ve ücret baştan sözleşmeyle belirlenip işçiye bildirilmeli, ücreti zamanında ödenmelidir.
- *İş sözleşmesinde taraflar, birbirlerinin ihtiyacı, acziyeti ve çaresizliğinden yararlanarak kendine avantajlı bir durum oluşturma yoluna gitmemelidirler.

•

•

•

²⁷ Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XXIV, 306.

²⁹ Buhârî, İman, 7.

²⁸ bk. Mü'minun, 8. ayet.

7. İslam'ın Mülkiyet Anlayışı

Bir insanın kendi mülkiyeti üzerinde tasarruf hakkı var mıdır? Değerlendiriniz.

Bir kimsenin sahip olup üzerinde her türlü tasarrufta bulunabildiği şeylere mülk denir. Mülke sahip olan kişiye malik denir. Aynı kökten gelen mülkiyet ise; malike mülk üzerinde düşünülebi-cek en kapsamlı yetkileri sağlayan haktır. Mülkiyet, bir şeye sahip olmayı ve onun üzerinde tasarrufta bulunma hakkını ifade eder. Terim olarak mülkiyet, insanın doğrudan veya vekil aracılığıyla malın kendisinden yahut kirasından yararlanma, bundan feragat ettiği takdirde karşılığını alma yetki ve hakkıdır.³⁰

Kur'an'da mal sevgisinin insanın fitratında var olduğuna işaret edilmiş, mülkiyet hakkının bireysel ve toplumsal faydaları sağlayacak şekilde kullanılması istenmiştir.³¹ Bu özelliklere sahip olan insanlar da çeşitli yollarla mülkiyet edinmişler ve sahip oldukları mülkler üzerinde tasarrufta bulunabilmişlerdir. Bununla birlikte dinimize göre Allah (c.c.) Malikü'l-Mülk olarak bütün varlığın tek ve gerçek sahibidir. O mülkü dilediğine verir, dilediğinden alır. Bu konuyla ilgili Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyrulur: **“De ki: ‘Ey mülkün sahibi olan Allah’ım! Sen mülkü dilediğine verirsin. Dilediğinden de mülkü çeker alırsın. Dilediğini aziz edersin, dilediğini zelil edersin. Hayır senin elindedir. Şüphesiz sen her şeye hakkıyla gücü yetensin.”**³²

Dinimizde özel mülkiyet hakkı tanınır ve insanlardan sahip oldukları mallarla ilgili bazı yükümlülükleri yerine getirmeleri beklenir. Örneğin malları Allah (c.c.) yolunda harcamanın ve zekât vermenin emredilmesi bu tür sorumluluklardandır.³³

Kur'an-ı Kerim'de mirasla ilgili hükümlerin yer alması da İslam'da özel mülkiyetin mevcut olduğunu gösteren delillerden biridir.³⁴ Ayrıca ticarî ilişkilerin düzenlenmesi³⁵ haksız yollardan mal edinmenin yasaklanması³⁶ ve mala karşı işlenen suçların cezalandırılması da³⁷ özel mülkiyet anlayışının olduğunu gösterir. Bir ayette **“Aranızda birbirinizin mallarını haksız yere yemeyin. İnsanların mallarından bir kısmını bile bile günaha girerek yemek için onları hakimlere (rüşvet olarak) vermeyin.”**³⁸ buyrulurak özel mülkiyet hakkının korunduğu ve ihlalinin Allah'ın (c.c.) yasakladığı bir davranış olduğu ifade edilir. Bu konuda Peygamber Efendimiz de *“Malını savururken öldürülen kimse şehittir.”*³⁹ buyurarak şahsa ait mülkiyetin dokunulmazlığını ortaya koymuştur.

Diğer konularda olduğu gibi mülkiyet konusunda da İslam, helal ve meşru yollardan elde edilen mülkiyetle haram ve gayrimeşru yollarla ele geçirilen mülkiyet arasında ayırım yapar. Her konuda itidali ve orta yolu esas alan İslam'da mülkiyet konusunda da denge gözetilmiştir. Kişilerin sahip oldukları malları cimrilik ederek, sırf kendi menfaatleri doğrultusunda kullanmaları ağır ifadelerle eleştirilirken saçıp savurmaları da kınanmıştır. Bu konuda Kur'an-ı Kerim'de cimrilikle ilgili

³⁰ bk. Fahri Demir, *İslam Hukukunda Mülkiyet Hakkı ve Servet Dağılımı*, s. 102-103; bk. Ebû Dâvûd, “Büyû”, 5.

³¹ bk. Âl-i İmrân suresi, 14. ayet; İsrâ suresi, 100. ayet; Fecr suresi, 20. ayet; Âdiyât suresi, 8. ayet.

³² Âl-i İmrân suresi, 26. ayet.

³³ bk. Bakara suresi, 3, 43. ayetler.

³⁴ bk. Nisâ suresi, 7-8, 11-12, 176. ayetler.

³⁵ bk. Bakara suresi, 275, 282, 283. ayetler.

³⁶ bk. Bakara suresi, 188, 279. ayetler; Nisâ suresi, 10, 29. ayetler.

³⁷ bk. Mâide 33, 38. ayetler.

³⁸ Bakara suresi, 188. ayet.

³⁹ Buhârî, Mezâlim, 33.

“Allah’ın kendilerine lütfundan verdiği nimetlerde cimrilik edenler, bunun, kendileri için hayırlı olduğunu sanmasınlar. Hayır! O kendileri için bir şerdir...”⁴⁰ buyrulurken, malı biriktirip yığanlar hakkında da şöyle buyrulur: “... Altın ve gümüşü biriktirip gizleyerek onları Allah yolunda harcamayanları elem dolu bir azapla müjdele.”⁴¹ İslam’ın Müslümanlardan istediği, israfla cimrilik arasında dengeli bir yol tutmaktır. Bir ayette “Onlar, harcadıklarında ne israf ne de cimrilik edenlerdir. Onların harcamaları, bu ikisi arası dengeli bir harcamadır.”⁴² buyrulur.

Mülkiyet meselesinde toplum menfaati söz konusu olduğunda özel mülkiyet üzerinde bazı sınırlamalar getirilebilir. İslam, kişinin kendi malını onun hakkı olarak kabul etmiş ancak diğer insanlara zarar verecek girişimlerde bulunmayı yasaklamıştır. Dolayısıyla bir kimsenin mülkiyet hakkının sınırı diğer insanların ve kamunun haklarının başladığı yerde sona erer. Bu gibi durumlarda devletin özel mülkiyete müdahale etme ve sınırlama getirme hakkı vardır.

8. Ekonomik Hayatı Olumsuz Etkileyen Uygulamalar

Ekonomik Hayatı Olumsuz Etkileyen Uygulamalar				
Faiz	Rüşvet	Hileli Satışlar	Yapay Olarak Fiyat Yükseltme	Karaborsacılık

8.1. Faiz

Biri zor durumunuzdan faydalanarak size, daha fazlasını geri ödemeniz şartıyla borç verebileceğini söylese ne hissedersiniz? Niçin?

Faiz sözlükte fazlalık, nema, artma, çoğalma gibi anlamlara gelir. Faiz kelimesinin Arapça’daki karşılığı ribâdır. Terim olarak ise faiz, borç verilen bir parayı veya malı belli bir süre sonunda belirli bir fazlalıkla geri almanın veya bu şekilde alınan fazlalığın adıdır. Bu türden şart ve uygulamaları içeren işlemlere de “faizli işlemler” denir.

BİLGİ KUTUSU

Faizin çeşitli tanımları:

- Hizmet ve emek karşılığı olmaksızın paranın kullanılmasına karşılık olarak elde edilen, dinen uygun görülmeyen kazanç.
- Borç-alacak ilişkisinde borçlunun, süresi dolan borcunu ödeyememesi durumunda sürenin uzatılmasına karşılık ödemeyi garanti ettiği fazlalık, para.
- Bankaların tasarruf sahiplerinden vadesiz olarak veya belirli vadelerle topladığı paralar karşılığında belirlenen süre sonunda ana paraya ek olarak ödemeyi garanti ettiği miktar.

⁴⁰ Âl-i İmrân suresi, 180. ayet.

⁴² Furkan suresi, 67. ayet.

⁴¹ Tevbe suresi, 34. ayet.

Dinimizde faiz, haksız kazanç olması ve toplumsal ilişkileri olumsuz etkilemesi nedeniyle kesin olarak yasaklanmıştır. Yüce Allah şu ayetle, faiz ile alışverişin farklı olduğunu vurgulayıp, faiz alıp vermenin dünyadaki ve ahiretteki kötü sonuçlarına dikkat çekmiş, faizin yasaklandığını bildirmiştir. **“Faiz yiyen kimseler (kabrilerinden) tıpkı şeytan çarpmış kimseler gibi çarpılmış olarak kalkarlar. Onların bu hali, ‘Alışveriş de (ticaret) faiz gibidir.’ demelerindedir. Oysa ki Allah ticareti helâl, faizi haram kılmıştır. Bundan sonra kime rabbinden bir öğüt gelir de faizden vazgeçerse geçmişte olan kendisininidir ve işi Allah’a kalmıştır. Kim tekrar faize dönerse, işte onlar cehennemliktir, orada devamlı kalırlar. Allah faizi mahveder, sadakaları çoğaltır. Allah hiçbir günahkâr kâfiri sevmez. Şüphe yok ki iman edip dünya ve âhiret için yararlı şeyler yapanlar, namaz kılanlar ve zekât verenlerin rableri katında ecirleri vardır; onlara ne korku vardır ne de üzüleceklerdir. Ey iman edenler, Allah’tan korkun, eğer gerçekten inanıyorsanız, faiz olarak artakalan (ana paranın üzerindeki) miktarı almayın. Şayet bunu yapmazsanız (faize devam ederseniz), Allah ve Resulü ile savaşa girdiğinizi bilin. Tövbe ederseniz ana sermayeniz sizindir. Ne haksızlık edersiniz ne de haksızlığa uğratılırsınız.”**⁴³ Sevgili Peygamberimiz de, faiz yasağının kapsamını *“Dikkat edin. Cahiliye döneminin faizlerinin hepsi de kaldırılmıştır. Ana paralarınız sizindir. Bu suretle ne haksızlığa uğratılmış ne de haksızlık yapmış olursunuz...”*⁴⁴ buyurarak açıklamıştır.

Faiz yasağı, İslam ekonomisinin ana unsurlarından birisidir. İslam, servetin âtil bırakılmasını ve üretim dışında tutulmasını uygun görmez. Bu yüzden “paradan para kazanmak” demek olan faizi de haram kabul etmiştir. İslam’da temel üretim faktörü emektir. Sermayenin risk ve zarara katlanmadan tek başına kazanç aracı yapılması doğru değildir. Çünkü bu, sermaye ve servetin giderek belli bir zümrenin elinde toplanması sonucunda insanların sınıflaşmasına ve toplumun mağduriyetine sebep olacaktır. Oysa dinimiz; yardımlaşma ve dayanışma, zekât ve infak, emek ve sermayenin birlikte üretime yönelmesi, kâr ve zararın birlikte göğüslenmesi gibi ilkelerle, bu tür mağduriyetlerin ve toplumsal sıkıntıların önüne geçmeyi hedefler.

Kur’an-ı Kerim’de **“İnsanların mallarında artış olsun diye verdiğiniz herhangi bir faiz, Allah katında artmaz. Allah’ın rızasını isteyerek verdiğiniz zekâta gelince, işte zekâtı veren o kimseler, evet onlar (sevaplarını ve mallarını) kat kat arttıranlardır.”**⁴⁵ buyrulmuş, faizle zekât karşılaştırması yapılarak zekâtın değerli ve kalıcı, faizin ise değersiz ve bereketsiz olduğu bildirilmektedir. Öte yandan bilinmelidir ki zekât ve infak Allah (c.c.) katında ecir ve mükâfat ile; faiz ise ceza ve günah ile karşılık bulur. Ayrıca faiz aile ve toplum düzenini de olumsuz etkiler.

İslam dininin koymuş olduğu emirler, yasaklar ve prensipler her şeyden önce bizler için imtihan vesilesidir. İslam’ın hükümlerine sadakatle bağlı kaldığımız, onları koruyup yaşattığımız ölçüde iyi bir Müslüman olunabileceğini unutmamalıyız.

8.2. Rüşvet

Zaten yapması gereken bir işi, menfaat karşılığında yapan kişinin durumu sizce nedir?

Rüşvet, haksız bir menfaat sağlamak için verilen ücret veya bedel manasına gelir. Rüşvet karşılıklı çıkar teminine ve iltimasa dayandığı için kayırmak kelimesiyle de belirtilmiştir⁴⁶.

⁴³ Bakara suresi, 275-279. ayetler.

⁴⁴ Ebû Dâvûd, Büyû, 5.

⁴⁵ Rûm suresi, 39. ayet.

⁴⁶ MEB Dini Terimler Sözlüğü, s.162.

Kur'an-ı Kerim'de “**Aranızda mallarınızı haksızlıkla yemeyin; bildiğiniz halde günaha girerek insanların mallarından bir kısmını yemek için onu (rüşvet olarak) hâkimlere vermeyin.**”⁴⁷ buyrulurak rüşvet kesin bir biçimde yasaklanmıştır. Peygamberimiz de “*Allah'ın laneti, rüşvet verenin ve rüşvet alanın üzerinedir.*”⁴⁸ buyurarak rüşvetin ne kadar büyük bir günah olduğunu bizlere açıklamıştır. Yine Peygamberimiz tarafından vergi memuru olarak görevlendirilen Abdullah b. Revâha, vergiyi az alması için rüşvet teklif edenlere “teklif ettiğiniz şey rüşvettir biz onu yemeyiz”⁴⁹ diyerek reddetmesi bir Müslümanın rüşvet karşısında göstermesi gereken tavrı bizlere öğretmiştir.

Görsel 23: Rüşvet, haksız menfaat elde etmektir.

Herhangi bir hakkı engellemek veya haksızlığı haklı göstermek amacıyla verilip alınan maddi değeri olan her şey...	RÜŞVETTİR.
İşini daha hızlı gördürebilmek için yetkili şahıslara menfaat temin etmek...	
Mera, yayla, odun toplama alanları gibi kamunun kullanımına açık alanlarda bazı kişilerin yetkili olmadıkları halde bu alanlardan istifade edenlerden istedikleri ücret...	
Adaleti yerine getirmekle görevli hakimlerin haksız haklı göstermeleri için kendilerine verilen bedeller...	
Kamuda görev alabilmek için yetkili şahıslara temin edilen menfaat...	
Kamu görevlisinin yetkisini ya da nüfuzunu kötüye kullanarak sağladığı çıkar...	

TARTIŞALIM

Peygamberimiz zekât tahsiliyle görevlendirdiği İbnü'l-Lütbiyye'nin vazifesi sırasında kendisine verilen hediyeleri sahiplenmesi üzerine hiddetlenmiş ve şöyle buyurmuştur: “Annesinin babasının evinde oturmuş olsaydı kendisine böyle hediyeler verilir miydi? Muhammed'in canı elinde olan Allah'a yemin ederim ki herhangi biriniz bu malda hainlik yaparak haksız bir şey alırsa kıyamet gününde o malı böğüren bir deve veya bir sığır yahut meleyen bir koyun şeklinde boynunda taşıyarak getirecektir.” (Buhârî, Eymân, 3.)

Devlete ait bir iş için görevlendirilen birisi için nelerin rüşvet olup olmayacağını, yukarıdaki örneği de göz önünde bulundurarak tartışınız.

⁴⁷ Bakara suresi, 188. ayet.

⁴⁸ İbn Mâce, Ahkâm, 2.

⁴⁹ bk. İmam Malik, Muvatta, Müsâlât, 2.

BİLGİ KUTUSU

5237 sayılı TÜRK CEZA KANUNU

Rüşvet, MADDE 252

(1) Görevinin ifasıyla ilgili bir işi yapması veya yapmaması için, doğrudan veya aracılar vasıtasıyla, bir kamu görevlisine veya göstereceği bir başka kişiye menfaat sağlayan kişi, dört yıldan on iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. ... (3) Rüşvet konusunda anlaşmaya varılması halinde, suç tamamlanmış gibi cezaya hükmolunur...

(<http://www.uhdigm.adalet.gov.tr>)

8.3. Hileli Satışlar

Bir alışveriş sırasında aldatıldığınızı fark eterseniz neler hissedersiniz?

Hileli satış; bir kimsenin alışverişte kendi menfaati için karşı tarafı aldatmasıdır. Hileli satış ekonomik hayatı olumsuz etkileyen kötü bir davranıştır. Bir ürünün ayıbını gizlemek ya da üründe olmayan özellikleri varmış gibi göstermek hileli satış kapsamına girer. Hileli satış yapan aynı zamanda yalan söyleyerek karşısındakini aldatmaktadır. Bu da toplumsal barışı, güveni ve huzuru bozar. İnsanların mağdur olmasına sebep olur. Bir Müslüman ekonomik faaliyetlerinde hileye başvurmayı düşünmez. Çünkü hileli satışta başkaları zarar görürken satıcı da haksız kazanç elde etmektedir. Bu tür bir davranış dinimizce yasaklanmıştır.

Dinimizin, ekonomik hayat için belirlediği ilkeler vardır. Bu ilkelerden birisi de hileli satış yoluyla insanları aldatmamaktır. Kur'an-ı Kerim'de Yüce Allah **“Ey iman edenler! Karşılıklı rızaya dayanan ticaret dışında, mallarınızı aranızda haksız yollarla yemeyin ve kendinizi öldürmeyin. Şüphesiz Allah size karşı çok merhametlidir.”**⁵⁰ buyurarak alışverişin zorbalık, aldatma ve hile yoluyla değil ancak adalet, doğruluk ve karşılıklı rızaya dayalı olarak yapılması gerektiğini belirtmiştir.

Peygamberimiz *“Alışveriş yapanlar, eğer dürüst davranırlar ve malın kusurunu açıkça söylerlerse, alışverişleri bereketlenir. Fakat kusuru gizler ve yalan söylerlerse, yaptıkları alışverişin bereketi gider.”*⁵¹ buyurarak alışverişlerde uyulması gereken prensipleri ortaya koymuştur. Yine hileli satış yapan kimseleri Peygamberimiz *“Kusurunu açıklamadığı bir malı satan kimse, daima Allah'ın gazabı altındadır ve melekler ona sürekli lanet ederler.”*⁵² sözleriyle uyarmıştır. Satılan maldaki bir kusuru gizlemek, bu amaçla müşterinin dikkatini başka yönlere çekerek malı satınca-ya kadar durumu idare etmek ilk etapta kazanç sağlayabilir. Ama meşru yolla elde edilmedikten sonra böyle bir kazancın diğer haksız kazançlardan farkı yoktur.

Alışveriş yaparken alıcı veya satıcının karşısındakini kendi isteği doğrultusunda ikna etmek için yemin etmesi de onları hile ve yalana sevk edebilecek bir davranıştır. Bu nedenle alışveriş yaparken gereksiz yere yemin etmekten sakınılmalıdır. Bu konuda sevgili Peygamberimizin *“Malınızı sattığınızda yemin etmekten sakının. Çünkü yemin malınıza rağbetin artmasını sağlayabilir, ancak onun bereketini yok eder.”*⁵³ şeklindeki uyarısı daima göz önünde bulundurulmalıdır.

⁵⁰ Nisâ suresi, 29. ayet.

⁵¹ Ebû Dâvûd, Büyû', 51.

⁵² İbn Mace, Ticaret, 45.

⁵³ İbn Mace, Ticaret, 30.

Görsel 24-a

Hatalı bir ürünü sağlamış gibi satmak, arızalı bir arabanın arızasını gizleyerek satmak hileli satış kapsamındadır.

Görsel 24-b

Hileli satışların bir diğer yansıması da ölçü ve tartıda hile yapmaktır. Yüce Allah, ticaret ahlakının toplum hayatında ne kadar önemli olduğunu göstermek için, Kur'an-ı Kerim'de Hz. Şuayb'ın (a.s.) peygamber olarak gönderildiği Medyen kavminin başına gelenleri anlatmaktadır. Bu ayetlerde Medyen halkının Yüce Yaraticı tarafından helak edilmesine neden olan davranışların, Allah'a (c.c.) ibadet etmemek, ölçü ve tartıda hile yapmak, haksız kazanç elde etmek ve yeryüzünde bozgunculuk yaparak karışıklık çıkarmak olduğu anlatılmaktadır.⁵⁴ Ticarete doğruluktan saparak bozgunculuk yapan toplumlarda karşılıklı güven zedelenir ve toplumun temelleri derinden sarsılır.

Günümüzde hileli satışlar farklı görünümde karşımıza çıkmaktadır. Bunların en başında ihaleye fesat karıştırmak gelmektedir. İhale; bir işi ya da bir malı, birçok istekli arasından en uygun koşullarla yapmayı ya da almayı kabul edene vermektir. Tarafgir davranarak ihaleye katılan kişi ya da kurumlardan birini, içeriden sızdırılan bilgilerle avantajlı konuma getirmek doğru değildir. Çünkü bu şekilde davranmak, bilgi sızdırılan kişi ya da kurumun aslında hak etmediği bir kazancı elde etmesine neden olurken diğerlerine haksızlık yapmak anlamına gelir. Dolayısıyla her türlü satışta ve özellikle ihaleyle yapılan satışlarda herkese eşit davranmak ve haksızlık doğuracak yollara başvurmamak esastır.

Ekonomik faaliyetlerde kurum içi mahrem bilgilerin başkalarına aktarılması da dinimizce uygun görülmeyen davranışlardandır. Herhangi bir kişinin veya kurumun sırlarının sızdırılması, o kişi veya kurumu zarara uğratar. Bu tür bilgilerle elde edilecek kazanç ve menfaatler haksız kazanç sayılır. Her şeyden önce böylesi bir davranış, emin kimse anlamına gelen mü'mine yakışmaz. Çünkü böyle davranan birisi kendisine duyulan güveni boşa çıkarmış ve emanete ihanet etmiş olur.

Dinimizde her türlü muamelenin dayanması gereken temel ilke adalettir. Hileli satış yapmak, mahrem bilgileri sızdırmak, taraflardan birini kayırmak adalet ilkesini zedeler. Bu sebeple bizlerin de bütün davranışlarımızda ve ekonomik faaliyetlerimizde de adalet ilkesini gözetmemiz gerekir. Çünkü adaletin olmadığı yerde karşılıklı güvenden ve toplumsal barıştan söz etmek mümkün değildir.

8.4. Yapay Olarak Fiyatlarla Oynama

Bir malın fiyatının oluşmasında etkili olan unsurlar sizce nelerdir?

Her ürün ve hizmetin piyasa şartlarında belirlenen bir değeri ve bu değere göre oluşan fiyatı vardır. Bu anlamda fiyat bir ürüne atfedilen öneme, duyulan ihtiyaca ve ürünün piyasada bulunabilirliğine göre değişen bedeli ifade eder. Fiyatın, ürünün değerini tam olarak karşılaması adalet

⁵⁴ bk. Hûd suresi, 84-85. ayetler.

ilkesinin bir gereğidir. Fiyat-değer ilişkisini bozarak birtakım menfaatler elde etmek amacıyla o ürünün fiyatını haksız biçimde yükseltmeye “yapay olarak fiyat yükseltme” denir. Eğer bir ürüne çeşitli hilelerle değerinden fazla bir fiyat biçilmişse burada haksız bir kazanç vardır. Haksız kazanç ise Kur’an-ı Kerim’de “**Birbirinizin mallarını haksız yere yemeyin...**”⁵⁵ buyrulularak yasaklanmıştır.

Yapay olarak fiyat yükseltmek, gizli bilgileri dışarı sızdırarak menfaat elde etmek şeklinde olabilir. Bir yerde yol, köprü, baraj yapılacak söylentisi ile arsa değerlerinin yükselmesine sebep olmak ve bundan haksız kazanç elde etmek buna örnektir.

Fiyat-değer ilişkisini bozarak yapay fiyat yükseltme yollarından biri de manipülasyondur. Manipülasyon; oyun, entrika, hile, dalavere, hokkabazlık, piyasada yalan yanlış haberlerle faaliyette bulunarak piyasayı kendi çıkarları doğrultusunda yönlendirme şeklinde tanımlanır. Piyasada yüksek kazanç elde etmek amacıyla menkul kıymetlerin piyasa fiyatlarının yapay olarak yükseltilmesi, düşürülmesi veya belirli seviyede tutulmasına yönelik faaliyetlerin tamamı manipülasyon kapsamında değerlendirilir. Manipülasyona başvurarak pek çok girişimcinin zarar etmesi pahasına yapay olarak fiyatları yükselterek ya da düşürerek kazanç elde etmek kanunen de suçtur.⁵⁶

Görsel 25: Fiyatları yapay olarak yükseltip menfaat elde etmek İslam’a göre haksız kazanç sayılır.

Yüce dinimiz bu gibi girişimlerin önünü “*Kendin için istediğini başkası için de istemedikçe iyi bir mümin olamazsın.*”⁵⁷ ilkesi ile başlangıçta kesmektedir. Bir insan kendisine yapıldığında hoşlanmayacağı bir şeyi başkasına yapıyorsa bu tutumunun hem dünyevi hem de uhrevi sonuçları olacağını bilmelidir. Bu ve benzeri durumlarda Müslümanlar Allah’ın (c.c.) çizdiği yolda yürümeli ve asla haram yollara başvurmamalıdır.

8.5. Karaborsacılık

Piyasada az bulunan bir malı yüksek fiyatla satmak için stoklamak sizce niçin haram kılınmış olabilir?

Karaborsa sözlükte; kısığa sebep olmak, tedavülden çekmek, istiflemek, tekeline almak anlamına gelir. Terim olarak insanların ihtiyacı olan ticaret mallarını toplayıp stoklayarak pahalılaşmasını beklemek ve bu gayeyle piyasaya sürülmesini geciktirmektir. Karaborsacılıkta amaç, piyasada meydana gelen darlık ve fiyat yükselmesi neticesinde stoklanan malı piyasaya sürmek ve yüksek kâr elde etmektir. Karaborsacılığa İslami kaynaklarda **ihlikâr** denir.⁵⁸

Görsel 26: İnsanların ihtiyacı olan ürünleri daha çok kazanma hırsıyla stoklamak karaborsacılıktır.

⁵⁵ Bakara suresi, 188. ayet.

⁵⁶ bk. Sermaye Piyasası Kanunu md. 107/1.

⁵⁷ İbn Hanbel, V, 248.

⁵⁸ MEB Dini Terimler Sözlüğü, s.162.

Dinimizde haksız kazanç yasaklanmış, ticaret yaparken başkalarını zor durumda bırakarak menfaat elde etmek doğru görülmemiştir. Karaborsacılık da bunlardan birisidir. Bir malı toplumun ihtiyacı olduğu halde depolamak, istif etmek, piyasadan çekmek İslam ahlakıyla bağdaşmaz. Çünkü piyasadan çekilen malın daha sonra piyasada oluşan kıtlık nedeniyle gerçek değerinden kat kat fazla bir fiyatla piyasaya sürülmesi bu ürüne ihtiyacı olanları zor durumda bırakacaktır.

Karaborsacılıkta, genelde insanların ihtiyaçlarını sömürerek az emekle kolay kazanç sağlama arzusu vardır. Özellikle zorunlu tüketim maddelerine insanlar uzun bir müddet ulaşamadığında sosyal bunalımlar ortaya çıkar. Örneğin temel gıda maddelerini, ilaçları, çocukların ihtiyaç duyduğu ürünleri insanlar her zaman kolaylıkla satın alabilmelidir. Aksi bir duruma sebep olmak zulümdür.

Günümüzde birçok sektörde karaborsacılığa başvurulduğu görülmektedir. Bunlar gıda sektörünün yanı sıra, sağlık, inşaat, ulaşım, haberleşme, bilişim ve enerji gibi sektörlerdir. Bu alanlardaki karaborsacılığın geniş halk kitlelerine büyük zararlar verdiği bilinmektedir. Toplumla zarar dokunan her türlü fırsatçılık gayrimeşru kazanç ve karaborsa kapsamında değerlendirilir.

Bütün uyarı ve denetlemelere rağmen karaborsacılık yapmaya devam eden kimselerin cezalandırılması toplum düzeninin ve hukukun bir gereğidir. Zira herhangi bir yaptırım olmadan bu tür doğru olmayan işlerin önüne geçmek mümkün değildir. Hırsına kapılarak sırf daha fazla kazanabilmek için Allah'ın (c.c.) razı olmayacağı bir yol seçen karaborsacının, işlediği günah sebebiyle ahirette de Allah'ın (c.c.) yüz çevirdiği bir insan durumuna düşmesi ne kötü bir durumdur.

Karaborsacılık yaparak haksız kazanç elde eden kimseler, helal yoldan para kazanmak isteyen ve ticaret yapan kimselere de zarar vermiş olur. Bu konuda Peygamberimiz *“İnsanlara satmak üzere mal getiren rızıklandırılır, malını stoklayıp karaborsaya düşüren ise lânetlenir.”*⁵⁹ buyurarak karaborsacılık yapmayı yasaklamıştır. Karaborsacılık amacı gütmeyen ticaret yapma ise Allah'ın (c.c.) rızıklandıracağını bildirmiştir. Zira tüccar uzak yerlerden tehlikeleri göze alarak mal ve hizmeti tüketicinin ayağına getirirken karaborsacı hiçbir riske girmeden, insanların ihtiyaçlarını sömürerek kazanç sağlamaktadır.

Ticarette uğraşan birisinin kâr sağlamak için çalışması normal bir davranıştır. Ancak daha çok kazanmayı tek hedef hâline getirmek ve kârına kâr katabilmek için haksız kazanç yollarına başvurmak topluma zarar vereceği için ahlaki bir tavır olarak kabul edilemez. Bunun dışında karaborsadan para kazanmayı amaçlayan insanlar, toplumda hile ve nefretin yaygınlaşmasına yol açarlar. Hâlbuki toplumun dirliği ve düzeni bireylerin karşılıklı ilişkilerindeki sıcaklığa ve dürüstlüğüne bağlıdır. Toplumun en temel ihtiyaçlarını piyasaya sunarken sadece kendi çıkarı açısından en uygun zaman ve fiyatı kollayan, insanların ihtiyaçlarını istismar ederek daha fazla kazanmayı amaçlayan kimselerin topluma hiçbir faydasının olmayacağı açıktır. İnsanlar bu tür ahlak dışı davranışlara çok kazanma hırsıyla yönelir. Bu hırsın dizginlenmesinde, ticaret yaparken meşru çizgiler içinde kalmak ve İslam'ın haram saydığı davranışlara yönelmemek esastır.

DEĞERLENDİRELİM

“Kim bir yiyecek maddesini kırk gün saklarsa, o kişi Allah Teâlâ'dan uzaklaştığı gibi, Allah Teâlâ da ondan uzaklaşır. Bir bölgenin insanları, aralarında aç bir kimse varken sabahlarsa, Allah Teâlâ'nın himayesi onlardan uzak olur.” (Ahmed b. Hanbel, Müsned, II, 32.)

Yukarıdaki hadis-i şerifte dile getirilen “yiyecek maddelerinin saklanarak piyasaya sürülmemesi” toplumda ne tür olumsuzluklara sebep olur?

⁵⁹ *İbn Mâce, Ticâret, 6.*

ÜNİTEMİZİ DEĞERLENDİRELİM

A. Aşağıdaki açık uçlu soruları cevaplayınız.

1. İslam ekonomisinin ahlaki temelleri nelerdir? Kısaca açıklayınız.

.....

.....

2. Helal kazanca önem vermenin birey ve toplum huzuru açısından yararları nelerdir? Belirtiniz.

.....

.....

3. İnfak kültürünün birey ve topluma ne gibi katkıları vardır? Örnek vererek açıklayınız.

.....

.....

4. "Kim darda kalmış (borçlu) bir kimseye zaman tanırorsa veya alacağını bağışlarsa, Allah onu kendi gölgesinde gölgelendirir." (Müslim, Zühd, 74.) hadisinde verilmek istenen mesaj nedir? Açıklayınız.

.....

.....

5. Bir işveren ve işçinin kazançlarının helal olabilmesi için hangi hususlara dikkat etmeleri gerekir? Yazınız.

.....

.....

6. Kul hakkı niçin önemlidir? Açıklayınız.

.....

.....

B. Aşağıdaki çoktan seçmeli soruları cevaplayınız.

1. Aşağıdakilerden hangisi kul hakkı ihlaline örnek olarak **gösterilemez**?

- A) Karaborsacılık yapmak
- B) Karz-ı hasende bulunmak
- C) Hileli satış yapmak
- D) İşçinin hakkını tam olarak vermemek
- E) Rüşvet almak

2.

I	Hileli satış	Sadâkat
II	Faiz	Riba
III	Karaborsacılık	İhtikâr
IV	Yardım	İnfak
V	Karz-ı Hasen	Borç vermek

Yukarıdaki eşleştirmelerden hangisi / hangileri yanlıştır?

- A) I-II
- B) II-IV
- C) III-IV
- D) Yalnız I
- E) II-III

3.

Dinimizde, borçlu olana kolaylık gösterilmesi tavsiye edilmiştir. Borçlu gerçekten bir zorluk içindeyse ödemesi ertelenebilir. Bu gibi durumlarda borcun tamamen bağışlanması da tavsiye edilmiştir. Bir ayette: **“Eğer borçlu darlık içindeyse ona eli genişleyinceye kadar mühlet verin. Eğer bilerseniz, (borcu) sadaka olarak bağışlamanız, sizin için daha hayırlıdır.”** (Bakara suresi, 280. ayet.)

buyrulur. Borçlu olan biri ödeme zamanı gelince, alacaklıya derdini anlatarak borcunu ödeyemeyeceğini söylediğinde, ona zaman tanımak veya borcu bağışlamak dini yönden güzel bir davranıştır.

Meryem’in arkadaşlarına anlattıklarında aşağıdaki kavramların hangisine değnilme-
miştir?

- A) Îsâr
- B) İnfak
- C) Sadaka
- D) Karz-ı Hasen
- E) Faiz

4. Bir malı toplumun ihtiyacı olduğu halde depolamak, istif etmek, piyasadan çekmek İslam ahlakıyla bağdaşan bir davranış değildir. Çünkü piyasadan çekilen malın daha sonra piyasada oluşan kıtlık nedeniyle gerçek değerinden kat kat fazla bir fiyatla piyasaya sürülmesi bu ürüne ihtiyacı olanları zor durumda bırakacaktır.

Yukarıda bahsedilen durum aşağıda verilen kavramların hangisiyle ilgilidir?

- A) Faiz
- B) Yapay fiyat yükseltme
- C) Karaborsacılık
- D) Rüşvet
- E) Hileli satış

5. * Herhangi bir hakkı engellemek veya haksızlığı haklı göstermek amacıyla verilip alınan maddi değeri olan her şey.

* Kamu görevlisinin yetkisini ya da nüfuzunu kötüye kullanarak sağladığı çıkar.

* Adaleti yerine getirmekle görevli hakimlerin haksız haklı göstermeleri için kendilerine verilen bedeller.

* İşini daha hızlı gördürebilmek için yetkili şahıslara menfaat temin etmek.

* Mera, yayla, odun toplama alanları gibi kamunun kullanımına açık alanlarda bazı kişilerin yetkili olmadıkları halde bu alanlardan istifade edenlerden istedikleri ücret.

Yukarıda verilen tanımlar aşağıdaki kavramların hangisiyle ilgilidir?

- A) Faiz
- B) Yapay fiyat yükseltme
- C) Karaborsacılık
- D) Rüşvet
- E) Hileli satış

6.

?				
Faiz	Rüşvet	Hileli Satışlar	Yapay Olarak Fiyat Yükseltme	Karaborsacılık

Soru işaretiyle (?) gösterilen yere aşağıdakilerden hangisi getirilmelidir.

- A) Ekonomik hayatı olumsuz etkileyen uygulamalar
- B) İslam ekonomisinin ahlaki temelleri
- C) İslam'ın serbest bıraktığı ekonomik faaliyetler
- D) Günümüz ekonomilerinde insanlar için faydası olan uygulamalar
- E) Haksız kazancı ortadan kaldıran uygulamalar

7. Dinimizde insanların emeklerinin karşılığını vermek emredilmiş ve bu konuda titiz davranmak tavsiye edilmiştir. Kur'an-ı Kerim'de "İnsanların mallarını ve haklarını eksiltmeyin. Yeryüzünde bozgunculuk yaparak karışıklık çıkarmayın." (Şuarâ suresi, 183. ayet.) buyurulmuş, Peygamberimiz de "....." buyurarak emeğin karşılığını gözetme konusunda hassasiyet gösterilmesi gerektiğine dikkat çekmiştir.

Yukarıdaki paragrafta boş bırakılan yere anlam bütünlüğünü sağlayacak şekilde getirilmesi gereken hadis aşağıdakilerden hangisidir?

- A) "Çalışana ücretini alın teri kurumadan veriniz." (İbn Mâce, Ruhûn, 4.)
- B) "İlim öğrenmek her Müslümana farzdır." (İbn Mâce, Mukaddime, 17.)
- C) "Hiçbir ana-baba, çocuğuna güzel terbiyeden daha değerli bir miras bırakamaz." (Tirmizî, Birr, 33.)
- D) "Müslüman, diğer insanların elinden ve dilinden emin olduğu kimsedir." (Tirmizî, İman, 12.)
- E) "Gerçek zenginlik, mal çokluğu değil; gönül tokluğudur." (Buhârî, Rikâk, 15.)

8. "Kim bir yiyecek maddesini kırk gün saklarsa, o kişi Allah Teâlâ'dan uzaklaştığı gibi, Allah Teâlâ da ondan uzaklaşır." (İbn Hanbel, II, 32.)

"Alışveriş yapanlar, eğer dürüst davranırlar ve malın kusurunu açıkça söylerlerse, alışverişleri bereketlenir. Fakat kusuru gizler ve yalan söylerlerse, yaptıkları alışverişin bereketi gider." (Ebû Dâvûd, Büyû', 51.)

Peygamberimiz zekât tahsiliyle görevlendirdiği İbnü'l-Lütbiyye'nin vazifesi sırasında kendisine verilen hediyeleri sahiplenmesi üzerine hiddetlenmiş ve şöyle buyurmuştur: "Annesinin babasının evinde oturmuş olsaydı kendisine böyle hediyeler verilir miydi? (Buhârî, Eymân, 3.)

Yukarıda verilen hadisler sırasıyla aşağıdaki konuların hangisiyle ilgilidir?

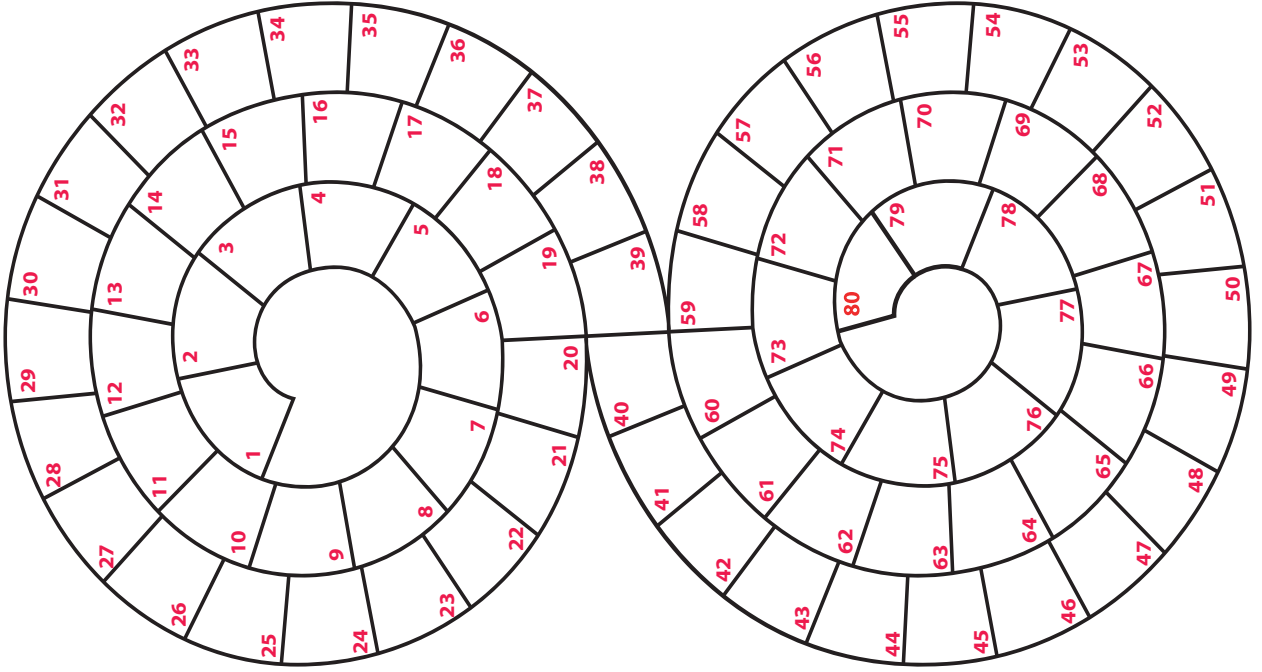
- A) Rüşvet – Karaborsacılık - Faiz
- B) Karaborsacılık – Hileli satış - Rüşvet
- C) Yapay fiyat yükseltme – Faiz- Rüşvet
- D) Hileli satış – Karaborsacılık - Rüşvet
- E) Karaborsacılık – Rüşvet – Faiz

BULALIM

SARMAL BULMACA

1 numaralı kutudan başlayarak içten dışa doğru soruların cevaplarını yazınız. Cevapların hangi sayı aralığında olduğu soruların başında belirtilmiştir.

SORULAR

- 1-7) Orta yolu tutmak, aşırılıklardan uzak ve tutumlu olmak anlamına gelir. Ekonomik faaliyetin sınırsız bir şekilde yapılamayacağını, ahlaki esaslar çerçevesinde yapılması gerektiğini ifade eden bir kavramdır.
- 8-15) Bir şeyi idareli ve dikkatli kullanma anlamına gelir. Ekonomik faaliyetlerde gözetilmesi gereken ahlaki tutumlardan biridir. Bu tutum içinde olan bir Müslüman ne cimrilik eder ne de elindekini saçıp savurur.
- 16-19) Müslüman kardeşini kendine tercih ederek fedakârlıkla vermek anlamına gelir.
- 20-23) Borç verilen bir parayı veya malı belli bir süre sonunda belirli bir fazlalıkla geri almanın veya bu şekilde alınan fazlalığın adıdır.
- 24-28) Dinî bakımdan kullanılması, yapılması, söylenmesi, yenilip içilmesi yasaklanmamış olan şey demektir.
- 29-33) Yasak, anlamına gelir. Dinimize göre yapılması kesin bir delille ve açık bir şekilde yasaklanan şeylerdir.

- 34-38) Allah'ın (c.c.) hoşnutluğunu kazanmak amacıyla kişinin kendi malından harcama yapması, ihtiyaç sahiplerine yardım etmesi demektir.
- 39-44) Haksız bir menfaat sağlamak için verilen ücret veya bedel manasına gelir.
- 45-58) İnsanların ihtiyacı olan ticaret mallarını toplayıp stoklayarak pahalılaşmasını beklemek ve bu gayeyle piyasaya sürülmesini geciktirmektir.
- 59-70) Oyun, entrika, hile, dalavere, hokkabazlık, piyasada yalan yanlış haberlerle faaliyette bulunarak piyasayı kendi çıkarları doğrultusunda yönlendirmektir.
- 71-75) Bir işi ya da bir malı, birçok istekli arasından en uygun koşullarla yapmayı ya da almayı kabul edene vermektir.
- 76-80) Bir kişinin sahibi olduğu malı tüzel kişiliğe sâhip olmak üzere hayırlı bir iş için belirli bir gayeye tahsis etmesidir.